

مبانی آموزش و پرورش در دوره پیش از دبستان

دکتر فرخنده مفیدی

تهران

۱۳۹۰

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

سرشناسه: مفیدی، فرخنده، ۱۳۲۸-
عنوان و نام پدیدآور: مبانی آموزش و پرورش در دوره پیش از دبستان / فرخنده مفیدی.
مشخصات نشر: تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری: هشت، ۲۲۳ ص.؛ مصور، جدول.
فروست: «سمت»؛ ۱۵۸۰. علوم تربیتی؛ ۱۰۷.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۳۰-۷۱۲۳۹ ۴۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
یادداشت: پشت جلد به انگلیسی:
Farkhondeh Mofidi. Foundations of Education in Pre-School.
یادداشت: در است قبلی کتاب حاضر تحت عنوان «آموزش و پرورش پیش‌دبستانی و دبستان (رشته علوم تربیتی)» توسط دانشگاه پیام نور در سال ۱۳۸۶ فیا گرفته است.
یادداشت: کتابنامه: ص. ۲۱۱-۲۱۳.
عنوان دیگر: آموزش و پرورش پیش‌دبستانی و دبستان (رشته علوم تربیتی)
موضوع: آموزش قبل از مدرسه
موضوع: آموزش ابتدایی
شناسه افزوده: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی.
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۱ ۷۴۸/۲/۱۱۶۰
رده‌بندی دیویی: ۳۷۲/۲۱
شماره کتابشناسی ملی: ۲۷۴۸۶۸۹

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)
مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

مبانی آموزش و پرورش در دوره پیش از دبستان
دکتر فرخنده مفیدی (استاد دانشگاه علامه طباطبائی)

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۰

تعداد: ۱۰۰۰

حروفچینی و لیتوگرافی: «سمت»

چاپ: یاران (قم)، صحافی: زرین (قم)

قیمت: ۴۰۰۰۰ ریال. در این نوبت چاپ قیمت مذکور ثابت است و فروشندگان و عوامل توزیع مجاز به تغییر آن نیستند.

نشانی ساختمان مرکزی: تهران، بزرگراه جلال آل احمد، غرب پل یادگار امام (ره)، روبه‌روی بمپ گاز، کد پستی ۱۴۶۳۶، تلفن ۴۴۲۴۶۲۵۰۲.

www.samt.ac.ir

info@samt.ac.ir

هر شخص حقیقی یا حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر یا مؤلف، نشر یا پخش یا عرضه یا تکثیر یا تجدید چاپ نماید، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

سخن «سمت»

یکی از اهداف مهم انقلاب فرهنگی، ایجاد دگرگونی اساسی در دروس علوم انسانی دانشگاهها بوده است و این امر، مستلزم بازنگری منابع درسی موجود و تدوین منابع مبنایی و علمی معتبر و مستند با در نظر گرفتن دیدگاه اسلامی در مبنایی و مسائل این علوم است.

ستاد انقلاب فرهنگی در این زمینه گامهایی برداشته بود، اما اهمیت موضوع اقتضا می کرد که سازمانی مخصوص این کار تأسیس شود و شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۶۲/۱۲/۷ تأسیس سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها را که به اختصار «سمت» نامیده می شود، تصویب کرد.

بنابراین، هدف سازمان این است که با استمداد از عنایت خداوند و همت و همکاری دانشمندان و استادان متعهد و دلسوز به مطالعات و تحقیقات لازم پردازد و در هر کدام از رشته های علوم انسانی به تألیف و ترجمه منابع درسی اصلی، فرعی و جنبی اقدام کند.

دشواری چنین کاری بر دانشمندان و صاحب نظران پوشیده نیست و به همین جهت مرحله کمال مطلوب آن، باید به تدریج و پس از انتقادهای یادآوریهای پیاپی ارباب نظر به دست آید و انتظار دارد که این بزرگواران از این همکاری دریغ نوزند.

کتاب حاضر برای دانشجویان رشته علوم تربیتی (آموزش و پرورش پیش دبستان و دبستان) در مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد به عنوان منبع اصلی درس «آموزش و پرورش در دوره پیش از دبستان» به ارزش ۲ واحد تدوین شده است. امید است که علاوه بر جامعه دانشگاهی سایر علاقه مندان نیز از آن بهره مند شوند.

از استادان و صاحب نظران ارجمند تقاضا می شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این سازمان را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران یاری دهند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
	بخش اول: ضرورت و اهمیت، تاریخچه و اهداف
۷	فصل اول: ضرورت و اهمیت آموزش و پرورش در دوران کودکی (پیش دبستانی)
۹	ضرورت و اهمیت آموزش در دوران اول کودکی
۱۰	۱. کدام یک از عوامل ارثی یا تجارب محیطی تأثیر بیشتری بر رفتار دارند؟
۱۳	۲. چه عواملی تعیین کننده رشد و پرورش و شکوفایی مطلوب اند؟
۱۹	۳. آیا برنامه های آموزشی اولیه سبب پیشرفت و ...
۲۶	اهمیت سال های پیش دبستانی به عنوان مرحله ای حساس در یادگیری و آموزش
۲۹	خلاصه فصل
۳۱	فصل دوم: تاریخچه و اهداف آموزش و پرورش پیش دبستانی
۳۱	تاریخچه تحول نگرش ها نسبت به کودک از گذشته تاکنون
۳۴	تاریخچه توجه به آموزش و پرورش کودک و بررسی عوامل مؤثر در آن
۳۶	تاریخ ظهور مراکز پیش از دبستان (کودکستان، مهد کودک) در جهان
۳۶	الف) کودکستان
۳۸	ب) مهد کودک
۴۱	تاریخچه شکل گیری مراکز پیش دبستانی در ایران
۴۶	مفهوم و تعریف آموزش و پرورش در دوره پیش از دبستان
۴۸	اهداف آموزش و پرورش پیش از دبستان
۵۱	خلاصه فصل

	بخش دوم: شناخت بزرگان آموزش و پرورش و اندیشه‌های تربیتی آنان
۵۶	فصل سوم: شناخت جان آموس کمینیوس و جان لاک
۵۶	جان آموس کمینیوس
۵۶	بررسی آراء و عقاید کمینیوس
۶۲	جان لاک
۶۴	بررسی آراء و عقاید جان لاک
۶۹	خلاصه فصل
۷۱	فصل چهارم: شناخت ژان ژاک روسو و یوهان هاینریش پستالوزی
۷۱	ژان ژاک روسو
۷۳	بررسی آراء و عقاید ژان ژاک روسو
۸۳	یوهان هاینریش پستالوزی
۸۵	بررسی آراء و عقاید پستالوزی
۹۱	خلاصه فصل
۹۳	فصل پنجم: شناخت فردریک ویلهلم فروبل، ماریا مونته‌سوری و خواهران مک‌میلان
۹۳	فردریک ویلهلم فروبل
۹۴	تأثیر عقاید پستالوزی بر نظریه‌های آموزشی فروبل
۹۵	بررسی آراء و عقاید تربیتی فروبل
۹۸	برنامه درسی فروبل
۱۰۶	تأثیر عقاید و دیدگاه‌های فروبل بر رویکردهای بازی امروز کودکان
۱۰۷	ماریا مونته‌سوری
۱۱۰	تشریح جنبه‌هایی از وضعیت «خانه کودکان»
۱۱۱	سیاست‌های اجرایی مدرسه مونته‌سوری
۱۱۲	بررسی آراء و عقاید مونته‌سوری
۱۱۸	نکات دیگری از نظریه‌های مونته‌سوری
۱۱۹	مارگارت و راشل مک‌میلان
۱۲۱	همکاری و مشارکت خواهران مک‌میلان در طراحی فضای باز برای کودکان
۱۲۲	توجه به نیازهای کودکان

۱۲۳	رویکرد آموزشی مک میلان
۱۲۴	نظریه‌ها و عقاید اساسی مارگارت مک میلان
۱۲۵	تأثیر دیدگاه‌های مک میلان بر تمرین‌ها و تجارب امروزی
۱۲۶	خلاصه فصل
۱۲۸	فصل ششم: آشنایی با شناخت‌شناس و روان‌شناس سوئیسی، ژان پیاژه
۱۲۸	ژان پیاژه
۱۳۱	روش تحقیق و مطالعات ژان پیاژه
۱۳۳	انتقادات وارده بر روش تحقیق پیاژه و چگونگی رفع ابهامات
۱۳۴	عقیده پیاژه درباره ماهیت هوش
۱۳۷	مفهوم و مراحل رشد ذهنی از دیدگاه پیاژه
۱۴۹	کاربرد آموزشی نظریه پیاژه
۱۵۲	خلاصه فصل
	بخش سوم: مفاهیم تربیتی
۱۵۵	فصل هفتم: پرورش شایستگی‌های اجتماعی در کودکان
۱۵۶	پرورش شایستگی‌های اجتماعی در کودکان
۱۵۶	روش‌های پیشرفته در رشد اجتماعی
۱۶۰	کودکان چگونه اجتماعی می‌شوند؟
۱۶۱	کاربرد مهارت‌های اجتماعی در تدریس
۱۶۱	پیشنادهایی برای آموزش مهارت‌های اجتماعی مطلوب
۱۶۲	هدف ۱: به کودکان کمک کنید ...
۱۶۶	هدف ۲: به پرورش حس همدلی در کودکان کمک کنید
۱۶۹	هدف ۳: به کودکان کمک کنید ...
۱۷۰	هدف ۴: به کودکان آموزش دهید ...
۱۷۲	هدف ۵: ارزش همکاری و سازش و مصالحه ...
۱۷۴	هدف ۶: به کودکان کمک کنید تا لذت و شادی دوستی و صمیمیت را ...

۱۷۶	هدف ۷: کودکان را در تصمیم‌گیری و رشد رفتارهایی که مناسب سنشان است، ...
۱۸۳	خلاصه فصل
۱۸۵	فصل هشتم: خلاقیت و روند تفکر خلاق
۱۸۶	خلاقیت و روند تفکر خلاق
۱۹۱	رابطه خلاقیت با روند آموزش در کلاس
۱۹۲	افکار و اگرا (خلاق) چگونه باید تعلیم داده شوند؟
۱۹۵	پرورش خلاقیت از طریق بازی
۱۹۶	بازی، جنبه‌های خلاق شخصیت کودک را پرورش می‌دهد
۱۹۷	عواملی که بازی‌های خلاق را تسهیل می‌کنند
۲۰۲	فعالیت‌های ویژه برای تقویت خلاقیت در بازی‌ها
۲۰۶	خلاصه فصل
۲۰۸	گاه‌نامه آموزش و پرورش در دوره پیش از دبستان
۲۲۲	کتابنامه

مقدمه

رشته آموزش و پرورش و مراقبت در سال‌های اولیه کودکی در دهه گذشته به نحو عمیق و بارزی تغییراتی کرده است تا جایی که می‌توان گفت آموزش‌های فعلی کودکان با آنچه در گذشته وجود داشته و نیز دیدگاه‌هایی که در مورد قابلیت‌ها و توانمندی‌های آنان مطرح بوده، تفاوت‌های بسیار عمده‌ای در وضعیت کنونی یافته است.

امروز عبارت «ابدا باید به کودکان فکر کرد و برنامه‌های آنان را در سرلوحه کار قرار داد» جایگاه معتبر و زیبایی یافته است. به همین دلیل آشنا کردن مربیان و دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت کودکان در این سال‌ها با آراء اندیشمندان و مفاهیم تربیتی از اهمیت روزافزونی برخوردار گشته است.

«آلمی (۱۹۶۶) عقیده دارد که بسیار حائز اهمیت است که دیدگاه‌های گذشتگان و پیشکسوتان را به هنگام یادگیری مطالب جدید از نظر دور نگه نداریم، زیرا دانش جدید باید بر اساس دانش و اندیشه‌های پیشین ساخته شوند، بدون اینکه آن‌ها را پاک و مخدوش کرده و یا جایگزین نماییم».

پژوهش درباره تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش دوران اولیه کودکی ما را با افراد مهم و ارزشمندی آشنا می‌کند که بدون تردید جاذبه و نقشی تأثیرگذار بر افکار و اندیشه‌های همگان گذاشته‌اند. شناخت درباره فلسفه آموزش در این سنین که ریشه‌های بسیار عمیق و بنیادی دارد، می‌تواند الهام‌بخش باشد و به مربیان، معلمان و دست‌اندرکاران یاری دهد تا به درک بهتری از حرفه مربیگری و ارتباط خود با کودکان نایل آیند و شناخت شغلی مثبت‌تری پیدا کنند. ناگفته نماند که اندیشمندان عصر حاضر چه در ایران و چه در سایر کشورها عقاید جدیدی دارند که نمی‌توان از

همه آنان در این کتاب یاد کرد.

بخش عمده‌ای از کتاب حاضر در کتابی با عنوان آموزش و پرورش پیش‌دبستانی و دبستان برای اولین بار در سال ۱۳۷۲ به وسیله دانشگاه پیام نور و به منظور استفاده دانشجویان علوم تربیتی، گرایش آموزش و پرورش دبستانی و دبستان برای درسی با همین نام به چاپ رسید و اکنون کتاب با تغییرات بسیار و افزودن مطالب و ویراستاری جدید به همت سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت) به چاپ می‌رسد. بر خود لازم می‌دانم ضمن تشکر از حامیان و مشوقان تهیه این کتاب که به علت نیاز فراوان بهره‌گیران و معتبر بودن اطلاعات و کمبود دانش در این زمینه برای مربیان، دانشجویان و علاقه‌مندان همواره خواستار تجدید چاپ آن بوده‌اند از اینکه پس از تلاش بسیار سرانجام در تجدید نظر آن موفق شدم خدای را سپاس گویم. در اینجا با توجه به حذفیات و اضافات و نیز روزآمدن کردن مطالب نکاتی را برای خوانندگان گرامی مطرح می‌کنم.

در این چاپ سعی کرده‌ام با تغییر عنوان در به روز کردن بیشتر مطالب، به ویژه در زمینه مبانی و مقدمات و نیز تاریخ بدیشه‌های تربیتی و دیدگاه‌های مربیان بزرگ و تأثیرگذار در دوره پیش از دبستان، توجه خوانندگان را همچنان به زیبایی و گستردگی آراء پیشکسوتان درباره دوره کودکی جلب کنم.

- به فصل پنجم کتاب یک عنوان جدید و کامل به نام عقاید مارگارت و راشل مک‌میلان اضافه شده است که به عنوان مؤسسان و پایه‌گذاران اولین مهدهای کودک در انگلستان و جهان مشهورند.

- مطالبی که صرفاً دوره دبستان را محور قرار داده بودند به علت متمرکز کردن محتوای حاضر در سال‌های اولیه حذف شد.

- به کلیه فصول مطالبی جزئی و کلی افزوده شده است.

- منابع فارسی و انگلیسی به روز شده است.

- عنوانی به نام گاه‌نامه^۱ را با تلاش بسیار تهیه کرده و به بخش پایانی کتاب

افزوده‌ام که تلاش‌ها و فعالیت‌های بزرگان و اندیشمندان، مؤسسات و سازمان‌های جهان را از سال‌های ۱۴۰۰-۲۰۰۵ در زمینه پیش از دبستان دربرمی‌گیرد. این گاه‌نامه در حقیقت چشم‌بینای فعالیت‌ها در زمینه کار برای کودکان و زحمات تلاشگران جهانی است.

- در نهایت اینکه افزودن مطالب نو در هر بخش، دانش و اطلاعات قابل اعتبار بیشتری را فراهم آورده است.

امید فراوان دارم که مجموعه حاضر مورد استقبال و استفاده مخاطبان، به ویژه مربیان، دانشجویان و دانش‌پژوهان عرصه تعلیم و تربیت کودک، قرار گیرد. آرزوی قلبی و همیشگی اینجانب به عنوان دوستدار کودکان همواره این بوده است که بتوانم با تدوین کتب و اطلاعات، نگرش‌های حرفه‌ای را در این سطح ارتقا بخشم و تلاش والدین و بزرگ‌ترهایی را که به امر آموزش و مراقبت کودکان اشتغال دارند به خاطر خیر و صلاح کودکان و جامعه مورد تشویق قرار دهم.

از آنجا که کتاب حاضر برای استفاده دانشجویان رشته علوم تربیتی با گرایش پیش از دبستان و دبستان و برای پوشش دادن درسی به همین نام در دوره کارشناسی تنظیم شده است، ان شاء الله از نقطه نظرات مدرسان، اساتید و دانشجویان بهره‌مند گردم و همچنین کتاب منبعی برای سایر علاقه‌مندان و دانش‌پژوهان باشد. از سازمان «سمت» نیز به خاطر همکاری و همت در چاپ کتاب قدردانی و سپاسگزاری می‌کنم.

دکتر فرخنده مفیدی

زمستان ۱۳۹۰